

קוראים לזאת בלשונות העמים רומנטיות, היתה
בו — באוסישקין — סגולה רומנטית זו במדרגה גבוהה
— הייתי אומר: במדרגה עליונה. אבל אין זו רומנטיות.
זאת היתה כפי שכבר אמרתי, שרשיות עמוקה, זו היתה
המשכת חיי החופש שלנו מלפני אלפים בשנים, מבלי
שהורגש שנפסקו חיי החופש שהלכנו לגולה למשך
אלפיים שנה.

לשום מנהיג ממנהיגינו, לשום מורה ממורי הציו-
נות — לא היתה סגולה זו, שנתפתחה בו כל כך במשך
ימי חייו, לא בפניסקר ואף לא באחד העם. ויחד עם זאת,
לא היה בו כל דבר, שהיה בו משום אידיאליזציה של
העם היהודי, שהיתה יוצרת אשליות ומשנה בלבו של
אוסישקין את דמותו של העם היהודי ממה שהיא
במציאות.

כאשר אחד העם פירסם את "האמת מארץ-
ישראל" הראשונה שלו, וזעזע את לבותינו בתאור היהו-
דים העומדים על יד הכותל המערבי, ושאל את השאלה
הטראגית "עם כי יחרב?" — ענה לו אוסישקין: אתה בא
לידי מסקנתך הפסימית כל כך מפני שאתה שרוי באידיא-
ליזציה של העם היהודי. צריך לקחת את העם היהודי
כמו שהוא, ואז תדע, ותבין, שכל מה שהולך ונבנה בארץ-
ישראל, הרי זה פלא, הרי זה נס. עם שנדד מארץ לארץ
בגולה, מוכה, מבוזה, מעונה ומשוסה — עם זה מתעורר
למעשה כביר' כזה, למעשה תחית מתים, לנס גדול כזה,
כמו נס תקומת עם ישראל בארץ-ישראל, ואתה שואל:
"עם כי יחרב"?

והצדק היה עם אוסישקין ולא עם אחד העם, אף
על פי שהשפעת שאלה זו ששאל אחד העם היתה כבירה
על כל הדור הצעיר של אותה תקופה, אולם אוסישקין
צדק בהערכתו. דעתו זו איפשרה לו, למנהיג הקורא לפעו-
לות, ההולך לפני הדור בפעולות התחיה והתקומה, למשוך
אחריו המונים ויחידים:— הוא מרגיש את הפלא שבפעו-
לותיו, הוא מרגיש את כוח היצירה בו בעצמו — ובכל
הדור ההולך אחריו, ואין הוא סוקר לאחור, ואין הוא
שואל: מה יהיה אם לא נצליח, אין הוא נרתע אחור
מפחד הריאקציה.

ואוסישקין היה לו קריטריון אחד בחייו ובפעולו-
תיו, קריטריון אחד ויחיד — הקריטריון הציוני. לפיו הוא
חי, פעל ועבד, קריטריון ציוני זה נבע מאהבה עמוקה
לעם ישראל, מאמונה שלא ידעה גבול, מבטחון גמור
ומוחלט, שגאולת ישראל בוא תבוא. קריטריון זה הוא
שנתן לו לאוסישקין להתגבר אפילו על השקפותיו הוא.

הוא היה בעל השקפות קונסטרוקטיביות. בראשית
דרכו בציונות קרה לו אסון, שממנו — תרשו לי להגיד
זאת — צמחה ברכה לכל התנועה שלנו: הוא לא נתקבל
לקבוצת הביל"ויים, משום שגילה את השקפותיו המונר-
כיסטיות. אולם הקריטריון הציוני צוהו להתגבר על כל
אותן ההשקפות המדיניות והציבוריות שלו, שהיו יכולות
לעמוד לו למכשול בפעולותיו ובהנהגתו.

אם ישנו טיפוס עילאי של ציוני כללי — הרי
זה אוסישקין. שום דבר שבציונות לא היה זר לו. הוא היה
אהוב ויקר לכל הזרמים הציונים, לכל הסיעות הציוניות,
בלי שום תבדל — מן הימין ועד השמאל. כל חלק של

דרכו הציונית של אוסישקין

(נאום במושב האבל של הועד הפועל הציוני)

פרשת חייו של נשיאנו ומנהיגנו המנוח, הרי היא
תולדות התנועה הציונית מימי חיבת ציון הראשונים עד
הימים האחרונים. לספר את פרשת חייו של אוסישקין,
תפקיד גדול, וצריך היה לשם כך לספר על תולדות העם
היהודי בשני הדורות האחרונים, לספר את דברי ימי
השיחרור והגאולה של העם היהודי, לעמוד על כל הפעו-
לות, על כל פעולות היצירה הגדולות, שנוצרו בהשפעתו,
בהכרעתו של המנוח, לעמוד על תקופת המפנה בתנועה
ובדברי ימי ישראל, אשר ידו—יד של מנהיג, מורה דרך
היתה בהם. אין אפשרות בנאום הזכרה לעמוד על כל
הדברים האלה. צריך רק לציין את הקוים הבולטים
ביותר. להחיות לפנינו את דמות האיש שעמד לפני הדור
שלנו כסלע איתן, ששרשיו עמוקים, עמוקים בחיי העם,
בקורותיו מיום התחילו להיות עם עד המלחמה האחרונה
לשיחרורו ולגאולתו.

שרשים עמוקים היו לאוסישקין כשרשי יהדות
רוסיה, שהוא היה הסמל המובהק ביותר שלה. יהדות
רוסיה תפסה מקום מיוחד, מקום בראש תפוצות ישראל
ביחוד במאה ה-19, ואוסישקין הוא שביטא את השרשיות
של יהדות רוסיה, את תכונותיה, את שאיפותיה. מזיגה
טבעית היתה ביחודות רוסיה בין הרוח והמעשה. כל רעיון
שהכה שרשים בחייה של יהדות רוסיה לבש לבוש בשר
ודם, כי היה זה ציבור שלא נפסקו חייו הלאומיים המיו-
חדים ולא נצטמצם בפינה עזובה, באוסישקין נתבלטו
תכונות אלו ביותר. שרשיות היא שציינה את אופיו, את
תכונותיו, את פעולתו, כאילו לא חל כל הפסק בין חיי
האומה מלפני 2,000 — 3,000 שנה ובין חיינו אנו. לא
היו אלה בפי אוסישקין זכרונות, אלא היה זה דבר חי.
כאשר דבר על מערת ניקנור כאילו כיוון לענין של היום,
של הזמן הזה; כשאמר: ירושלים בירתנו — הרי היה זה
בפיו דבר חי של היום ולא של העבר הרחוק מאתנו
כל כך.

התנועה — יכול לספר על העזרה שניתנה לו ביד אדיבה ורחבה, ברגעים קשים של חייו, המזרחי מצד אחד ופועלי ציון מצד שני — כולם בלי הבדל ובלי יוצא מן הכלל נהנו מעזרתו וראו בו מורה ומנהיג, הקרוב להם, הקרוב ללבותיהם, האהוב עליהם כחבר.

אין אני רוצה לספר את פרשת היחסים האלה, הם כל כך קרובים לכל אחד ואחד מאתנו, הם כל כך ידועים, שאין צורך לעמוד עליהם ביחוד, צריך רק להדגיש אותם, להבליטם. אוסישקין אמר פעם — ובצדק רב: אני יודע שיקבלו אותי כחבר גם המזרחי וגם השומר הצעיר, גם מפלגת פועלי ארץ-ישראל וגם ברית הציונים הכלליים, ואפילו הרביזיוניסטים! והוא צדק במשפטו זה, בהערכתו זו. לכולנו היה חלק ונחלה באותה הופעה, ששמה אוסישקין. כל מה שהיה עוזר להגשמת הציונות, כל מה שהיה מצעיד קדימה את הציונות בדרך מלחמתה — היה קרוב ויקר לו. לעולם לא שאל מהן השקפותיהם הסוציאליות התרבותיות של העוזרים והפועלים הללו, ואין בזה משום אפורטוניזם.

איש מלחמה היה אוסישקין, כשהגיע למסקנה, כשהגיע להערכה — היה מוציא מסקנה זו, הכרעה זו לפועל בלי להתחשב אם ייתקל בהתנגדות, בלי להתחשב מי יהיו המתנגדים ומה תהיה התנגדותם.

במלחמות רבות הלכנו אתו, הלכנו אחריו; ואילו יש שלא יכולנו ללכת אתו ואחריו אלא נגדו. — אולם אז לא היתה זו מלחמה או התנגדות למישהו רחוק, אלא ריב מתוך צער, התאבקות עם אדם, עם מורה ועם מנהיג יקר, כאילו מלחמה עם עצמנו. ויחיד הוא אוסישקין בין כל מנהיגי התנועה הציונית ביחס זה של מתנגדיו, בצורה זו של מלחמה בו ובהשקפותיו, כך היה וביחוד בזמן האחרון.

בישיבה שלפני האחרונה של הוועד הפועל הציוני המצומצם הוטל עלי על ידי חברי בהנהלה לברך את אוסישקין ליום הולדתו, ליום מלאת לו 78 שנה. רצינו שהתנועה לא תמנע ממנהיגה את הברכה הרגילה, שהיא היתה מברכת אותו בקונגרס הציוני, שהיה צריך לחול באותם הימים אילו הין הזמנים כתיקונם. אמרנו — ואני אומר: אמרנו, כי כולנו הרגשנו דבר זה — אמרנו לו לאוסישקין: הרי אתה הצעיר בתוכנו, הרי אנחנו איננו מרגישים אף לרגע את נטל השנים העמוס עליך; כאחד הצעירים בינינו אתה בדברייך, ביחסך לעניינים, ביחסך לפעולות, הרי מלא אתה יזמה, מרץ וכושר יצירה; ועוד בטוחים אנחנו בך — אמרנו לו — שעוד שנים על שנים תחיה אתנו, תנהג בנו, תלך לפנינו ואנחנו אחריו, ותראה בהתגשמות התחיה, „גאולה שלמה“. ואז — כשאמרנו דברים אלה, לא עלה על דעתנו שכל כך קרוב הסוף!

נפסקו חייו של אוסישקין, נפסקה פעולתו, והרי עליו אפשר להגיד אותם הדברים שביאליק אמר על עצמו: שירת חייו באמצע נפסקה; וצר, צר מאד! עוד מזמור אחד היה לו, והנה אבד המזמור לעד, אבד לעד! כל ימי חייו רדף אחרי הפעולה הכבירה והגואלת, ובכל פעולותיו היוצרות והגואלות הרגיש שלא הגיע עדיין לפעולה זו, והנה נפסקו חייו ופעולה זו לא נעשתה.

תרשו לי לגמור בזכרון, שהוא היה בשבילי — באופן פרטי ואישי — דבר שהשפיע על כל התפתחות השקפותי הציוניות. היתה זו פגישתי הראשונה עם אוסישקין, הייתי אז תלמיד האוניברסיטה, צעיר, שלא יכול להשלים עם צורות הבנין של התנועה הציונית, עם הפעולות הפעוטות, שלא הבין שאין דרך אחרת ורצה במהפכות, ולא הבין שלא מתוך חוסר כוח וכושר לפעולה מהפכנית מסתפקים בפעולות כאלו, לא הבין שלא מפני שהאנשים העומדים בראש התנועה הציונית אינם מוכשרים לפעולות כאלו — אינן. הלכתי עם אוסישקין למלוננו, הראיתי לו את הדרך בוורשה, ותוך כדי שיחה — איני זוכר את כולה — אמר לי אוסישקין: מה אתה חושב, האם איני מסוגל לעמוד בחזית מלחמת דמים בעד ארץ-ישראל, בעד גאולתו של העם היהודי? — ונשאר הדבריים האלה חרותים על לוח לבי ובמוחי, ולא פעם בשמעתי את אוסישקין, לא פעם כשראיתי את פעלו מקרוב, חשבתי: הרי זה הוא האיש, שהוא צריך פעם לצאת למערכה בראש כובשי חרות העם בוני ארץ-ישראל לעם ישראל. זו היתה הפעולה שאוסישקין רדף אחריה כל ימי חייו; והנה נפסקו חייו והוא לא הגיע אליה.